

Юшко С.В. Нова парадигма розподілу доходів бюджету як результат реалізації реформи децентралізації в Україні / С.В. Юшко // Фінанси України. – 2025. – № 5. – С. 23 – 42.

Охарактеризовані трансформації бюджетно-податкового законодавства України, проведені у рамках реформи децентралізації, та визначено їх вплив на формування доходів бюджетів. Досліджено узагальнюючі показники, які дозволили оцінити стан бюджетної децентралізації в Україні. Показано, що найбільш об'єктивне уявлення про ступінь децентралізації коштів дає частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті, яка характеризує результати первинної децентралізації коштів, а також частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету за результатами остаточного розподілу коштів між бюджетами. Дана оцінка змін ролі міжбюджетних трансфертів та місцевих податків і зборів у наповненні місцевих бюджетів, та їх впливу на показники фінансової автономії останніх.

Ключові слова: децентралізація, зведений бюджет, державний бюджет, місцеві бюджети, міжбюджетні трансфери, місцеві податки і збори.

Розширена анотація (наступна сторінка)

Розширена анотація

Відзначено, що процес об'єднання територіальних громад як перший крок у рамках започаткованої в Україні реформи децентралізації призвів до їх укрупнення із одночасним зменшенням їх загальної кількості у 7 разів – з понад 11 тисяч у 2013 р. до близько 1,5 тисячі у 2021 р. Одночасно було проведено укрупнення районів в областях зі зменшенням їх кількості від 480-ти у 2020 р. до 136-ти (ураховуючи райони в АР Крим) у 2021 р. Зазначені зміни позначилися на формуванні та обсягах дохідної частини місцевих бюджетів, вплинули на склад та обсяги видатків місцевих кошторисів.

Наголошено, що трансформації бюджетно-податкового законодавства України, проведені у рамках реформи децентралізації, призвели до впровадження нових податків і зборів за одночасного припинення справляння окремих обов'язкових платежів, обумовили перегляд правил обчислення окремих з таких податків і зборів, у т.ч. шляхом коригування об'єктів оподаткування та податкових ставок, позначилися на нормативах розподілу платежів між відповідними бюджетами. Відзначено, що вплив проведених трансформацій не був однозначним, обумовлюючи в окремих випадках зростання, а в інших – скорочення доходів місцевих бюджетів. Коригування норм податкового законодавства як відповідь влади на виклики повномасштабної війни, яка прийшла в Україну 24 лютого 2022 р., додатково наклалися на результати формування бюджетних показників, забезпечених реформою децентралізації.

Досліджені у роботі узагальнюючі показники дозволили оцінити стан бюджетної децентралізації в Україні. Показано, що найбільш об'єктивне уявлення про його ступінь дає частка доходів місцевих бюджетів у зведеному бюджеті, яка характеризує результати первинної децентралізації коштів, а також частка доходів місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету за результатами остаточного розподілу коштів між бюджетами. Останній з наведених показників є наближеним за порядком розрахунку до коефіцієнта видатків місцевих бюджетів, який використовує консультативний орган Європейського Союзу при обчисленні рівнів фіскальної децентралізації членів даної спільноти.

Додатковою перевагою показника, обчисленого за результатами остаточного розподілу коштів між бюджетами, є повне врахування у ньому результатів міжбюджетного розподілу коштів, що дозволяє оперувати у розрахунках коректним обсягом наявних у розпорядженні місцевої влади ресурсів. Одночасно не зважаючи на відмінності у розрахунку використаних у роботі показників для оцінювання стану бюджетної централізації (децентралізації) їх значення однозначно свідчать про скорочення в динаміці частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України як на етапі первинного розподілу коштів, так і за підсумками їх остаточного перерозподілу.

Продемонстровано, що в умовах воєнних 2022-2023 років рівень бюджетної централізації коштів підвищується ще більше: зазначене, окрім іншого, зумовлено суттєво швидшим зростанням дохідної частини державного бюджету порівняно з доходами місцевих скарбниць, у тому завдяки потужним ресурсам, що на безповоротній основі передавалися Україні небайдужими партнерами. Зростання показника централізації бюджетних коштів відбувається за одночасної суттєвої зміни пропорцій розподілу наявних ресурсів між окремими групами місцевих бюджетів – збільшується частка коштів, зосереджених у бюджетах територіальних громад за рахунок частки коштів, що прямують до обласних та районних бюджетів.

Наголошено, що скорочення частки трансфертів у доходах місцевих бюджетів в Україні (з 59,1 % у 2015 р. до 24,6 та 27,2 % у 2022 та 2023 рр.) – показника, який широко використовують для оцінювання стану децентралізаційних процесів, не може однозначно свідчити про посилення дохідної автономії місцевих скарбниць. Зміни абсолютних та відносних показників трансфертів обумовлені переважно коригуванням підходів щодо фінансування окремих видатків: на охорону здоров'я, соціальний захист, підтримку територій через механізм горизонтального вирівнювання податкоспроможності бюджетів.

Наголошено, що зростання ролі місцевих податків і зборів у формуванні місцевих бюджетів, а саме – бюджетів місцевого самоврядування, до складу доходів яких зараховуються такі обов'язкові платежі, є позитивною тенденцією у

переліку змін, які відбуваються, у тому числі у рамках реформи децентралізації в Україні. Зазначені зміни відповідають вимогам Європейської хартії місцевого самоврядування про обов'язкове формування коштом таких надходжень принаймні частини фінансових ресурсів органів влади базового рівня. Разом з тим для органів місцевої влади актуальними лишаються ризики імовірного втручання центральної влади у процеси адміністрування зазначених платежів, коригування правил їх нарахування і сплати, а також визначення напрямів їх спрямування, що може негативно позначитися на фінансовій автономії бюджетів, поставити під загрозу належне та своєчасне виконання місцевим самоврядуванням покладених на нього завдань.

Повний текст статті доступний за посиланням: – Режим доступу:
[http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%AE%D1%88%D0%BA%D0%BE%20%D0%A1\\$#gsc.tab=0](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%AE%D1%88%D0%BA%D0%BE%20%D0%A1$#gsc.tab=0)